

Groepswerk met jongeren *in de wijk*

Groepswerk met jongeren *in de wijk*

Jolanda Sonneveld & Judith Metz

Lectoraat Youth Spot, jongerenwerk in de grote stad
Amsterdams Kenniscentrum Maatschappelijke Innovatie
Hogeschool van Amsterdam
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
www.hva.nl/youth-spot

Groepswerk met jongeren *in de wijk*

Jolanda Sonneveld & Judith Metz

ISBN 978 90 8850 592 8
NUR 752/753

© 2015 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Inhoud

	Inleiding	9
1	Wat is groepswerk met jongeren?	13
	1.1 Generieke methodiek	13
	1.2 Definitie en kenmerken	14
2	Ontstaansgeschiedenis	17
	2.1 Groepsgericht activiteitenaanbod	17
	2.2 Opkomst en ondergang van Groepswerk	18
	2.3 De groep als vanzelfsprekendheid	23
	2.4 Dialoog	25
	2.5 Talentontwikkeling als perspectief	26
3	Randvoorwaarden	29
	3.1 Voorbereiding	29
	3.2 Deskundige groepswerkers	30
	3.3 Materiële randvoorwaarden	32
	3.4 Co-begeleiding	33
	3.5 Veiligheid	34
	3.6 Monitoren	36
4	Pedagogische opdracht	39
	4.1 Pedagogisch concept	39
	4.1.1 Ontwikkelen van een democratisch ideaal	39
	4.1.2 Jongeren hebben de regie	41
	4.1.3 Inclusie	42
	4.2 Pedagogische relatie	42
	4.2.1 Gezag	43
	4.2.2 Voorbeeldfunctie	44
	4.2.3 Positieve benadering	44
	4.2.4 Dialogiserend opvoeden	45
	4.2.5 Structuur bieden	46
	4.2.6 Variërende leiderschapstijlen	46

5	Doelen	49
	5.1 Binding aan de samenleving	49
	5.2 Vorming	50
	5.3 Bewust maken van gewenst gedrag	51
	5.4 Ontspanning	51
	5.5 Ontmoeting	52
	5.6 Verantwoordelijkheid leren dragen	53
6	Doelgroep	55
	6.1 Jong zijn	55
	6.2 Peers	56
	6.3 Subdoelgroepen	58
	6.3.1 Jongeren waarmee het goed gaat	58
	6.3.2 Jongeren in achterstandsituaties	58
	6.3.3 Kwetsbare jongeren	59
	6.3.4 Meiden	60
7	Methodisch handelen	63
	7.1 Fasen van het groepsproces	64
	7.1.1 Beginfase	65
	7.1.2 Conflictfase	65
	7.1.3 Normerende fase	66
	7.1.4 Productieve fase	67
	7.1.5 Afscheidsfase	67
	7.2 Methodische stappen	68
	7.2.1 Werven van de groep	68
	7.2.2 Kennismaken	70
	7.2.3 Doelen stellen	74
	7.2.4 Programmeren	77
	7.2.5 Uitvoeren	80
	7.2.6 Afsluiten	81

7.3	Methodische principes	82
7.3.1	Werken met regels	82
7.3.2	Belonen	85
7.3.3	Een-op-een contact met groepsleden	85
7.3.4	Werkrelatie met de informele leider	86
7.3.5	Peer support	88
7.3.6	Jongeren in hun kracht zetten	89
8	Resultaten en maatschappelijke effecten	91
8.1	Complexiteit van resultaatonderzoek naar generieke methodiek	91
8.2	Resultaten van jongerenwerk in groepsverband	93
8.3	Onderbouwde aanwijzingen voor de werking van Groepswerk met jongeren	96
	Literatuur	99
	Verantwoording	111

Inleiding

Werken met groepen jongeren in de vrije tijd is van alle tijden. Jongeren zijn sterk gericht op het contact met leeftijdsgenoten. Zij bevinden zich in de overgangsfase tussen kind zijn en volwassen worden. In deze fase maken zij zich los van hun opvoeders en ze ontwikkelen zich tot zelfstandige leden van de samenleving. Jongeren hebben behoefte om vooral met leeftijdsgenoten uit te wisselen wat het betekent om jong te zijn en te ontdekken wie zij zijn, wat zij kunnen en willen en hoe zij zich verhouden tot de ander. Zij zijn gevoelig voor de inbreng van hun leeftijdsgenoten.

De vrije tijd, ook bekend als het derde domein, biedt jongeren een leeromgeving waarin zij hun grenzen verkennen, experimenteren en hun identiteit kunnen vormen. Het is een domein waarin zij in grotere mate mogen bepalen met wie wat te doen en ze kunnen ontdekken wat zij leuk en niet leuk vinden (Bakker e.a., 1993). Immers, thuis (eerste domein) en op school (tweede domein) zijn het de ouders en leraren die zich bemoeien met hun functioneren. Van oudsher is de wijk voor jongeren een belangrijke plek waar zij elkaar ontmoeten en hun vrije tijd doorbrengen. Met de transitie is de wijk tevens het nieuwe ordeningsprincipe van zowel het jeugd- als het sociale beleid. De wijkteams vormen de ruggengraat van de nieuw ingerichte sociale infrastructuur. Groepswork met jongeren wordt ingezet in wisselende situaties en contexten en voor verschillende groepen. Het kan gaan om het bieden van een nuttige of positieve vrijetijdsbesteding (zoals sporten, dansen of leren koken), terugdringen van overlast in de buurt, aanleren van vaardigheden, versterken van de maatschappelijke participatie van jongeren (zoals actieve betrokkenheid in de buurt) of ondersteunen bij het vinden van een opleiding of werk.

De aandacht voor begeleiding van groepen jongeren is groter dan ooit. In de eerste plaats omdat zowel in het sociaal beleid als in het jeugdbeleid het versterken van participatie het uitgangspunt is geworden. Groepsgerichte werkwijzen zijn daarmee opnieuw in de schijnwerpers komen te staan. 'De verzorgingsstaat is doorgeschooten met individuele oplossingen voor problemen van burgers. Mensen zijn daaraan gewend geraakt. De financiering ervan komt echter steeds meer onder druk te staan en de negatieve gevolgen van de individualisering van de samenleving worden steeds meer zichtbaar.'¹ De achterliggende gedachte is

1 <http://www.invoeringwmo.nl/onderwerpen/bakens-welzijn-nieuwe-stijl> (baken 5).

dat groepsgerichte interventies niet alleen goedkoper zijn – met eenzelfde tijdsinvestering meer jongeren tegelijkertijd bereiken (Veenbaas e.a., 2011; Brown, 1979) – maar ook in veel gevallen een betere oplossing zou kunnen bieden dan individueel gerichte interventies.

Een tweede reden waarom er veel aandacht is voor de begeleiding van groepen jongeren is omdat de huidige generatie jongeren opgroeit in een samenleving waarin de diversiteit nog nooit zo groot was. Het denken in traditionele bevolkingsgroepen zoals Nederlands, Turks en Surinaams voldoet niet meer omdat er zo veel verschillende culturen samenleven en er binnen groepen meerdere generaties zijn met daarbinnen nog verschillen wat betreft opvattingen, mate van religiositeit en leefwijzen (Verdooren, 2013). Onder jeugdigen in grote steden is er geen culturele groep die nog in de meerderheid is. De term *superdiversiteit* wordt gebruikt om de verdergaande differentiatie binnen de culturele diversiteit te benoemen (Vertovec, 2007). Via groepswerk leren jongeren om te gaan met mensen die anders zijn, inclusief de vaardigheden, omgangsvormen en sociale codes die daarvoor nodig zijn.

Begeleiding van groepen jongeren in de vrije tijd heeft in de derde plaats aandacht omdat een groeiende groep jongeren negatief bejegend wordt of ervaart dat hun omgeving te weinig op hen is afgestemd. Zo missen sommige jongeren positieve rolmodellen in de buurt waar zij wonen en sluiten maatschappelijke organisaties met hun aanbod onvoldoende aan bij de leefwereld van jongeren. Ook komt het voor dat jongeren ervaren op sommige plekken niet welkom te zijn, zoals in zwembaden, winkels, sportverenigingen of het uitgaansleven. Cijfers laten zien dat er inderdaad groepen jongeren zijn die te maken hebben met uitsluiting. Van de jongeren verlaat nog steeds 9% zonder startkwalificatie het onderwijs, het aantal jongeren dat opgroeit in armoede neemt toe, de jeugdwerkloosheid stijgt (13% in 2013 tegenover 5% in 2008) en de jongeren die wel werken hebben een aanzienlijk slechtere positie op de arbeidsmarkt (42% heeft een flexcontract). Hoewel het ene na het andere onderzoek uitwijst dat niet etniciteit, maar opleidingsniveau en armoede risicofactoren zijn, is de positie van jongeren met een migratieachtergrond – het gaat om maar liefst 1,2 miljoen jeugdigen – aanzienlijk slechter (CBS, 2014). Er is dus een groep jongeren die ondersteuning nodig heeft om zich positief te kunnen ontwikkelen in het domein van de vrije tijd.

Zowel professionals als vrijwilligers begeleiden groepen jongeren in de vrije tijd. Professionele groepsbegeleiders zijn onder andere werkzaam in het jongerenwerk, sportbuurtwerk, kunst- en cultuurcentra, brede

scholen en de commerciële vrijetijdsindustrie (zoals zwembaden, bioscopen en reisorganisaties). Vrijwilligers begeleiden groepen binnen sportverenigingen, scouting, buurtinitiatieven, vrijwillige hulporganisaties (zoals Humanitas), migrantenorganisaties, plattelandsverenigingen, religieuze organisaties en fanfarekorpsen.

Het begeleiden van groepen jongeren is voor veel begeleiders zo vanzelfsprekend dat vaak vergeten wordt dat het specifieke deskundigheid vraagt. Verhoudingsgewijs zijn jongeren gevoelig voor de inbreng van leeftijdsgenoten (zie ook hoofdstuk 8) – dit inclusief negatieve invloeden, zoals pesten of het overnemen van antisociaal gedrag. Van begeleiders vraagt dat om steeds opnieuw de afweging te maken hoe toe te werken naar een groepsdynamiek waarin jongeren elkaar positief beïnvloeden.

In dit boek bundelen we actuele kennis over Groepswerk met jongeren *in de wijk*. Het boek biedt een theoretische basis voor studenten, docenten, professionals, vrijwilligers en management en is tevens geschikt als naslagwerk. We benadrukken dat kennis van Groepswerk met jongeren een van de vijf randvoorwaarden is voor een kwalitatief goede beroepsuitoefening in de sociale sector. Naast kennis zijn nodig voor een professionele uitvoering van groepswerk: persoonlijk commitment, normatief reflecteren, ambachtelijkheid en legitimatie (Metz, 2013). Persoonlijk commitment aan jongeren is nodig omdat jongeren en hun behoeften het vertrekpunt vormen van het groepswerk. Normatief reflecteren gaat over het morele bewustzijn en oordeelsvermogen dat nodig is om in contact met groepen jongeren en hun omgeving – en in lijn met de waarden van de professie – de goede beslissingen te nemen over de uitvoering (Metz, 2013). Ambachtelijkheid verwijst naar het praktisch kunnen beheersen van het groepswerk (het werk in de vingers hebben) (Spierts, 2014b; Sennet, 2008). Tot slot is legitimeren nodig om verantwoording af te leggen aan jongeren, collega's en financiers (Metz, 2013).

Het boek is als volgt opgebouwd. Om de betekenis van Groepswerk met jongeren helder te krijgen, starten we in hoofdstuk 1 met de beschrijving van de kenmerken van deze methodiek. In hoofdstuk 2 volgt de ontstaansgeschiedenis van Groepswerk in het jongerenwerk. We maken inzichtelijk wat het belang is van methodisch handelen in contact met groepen jongeren. In hoofdstuk 3 schetsen we de praktische vereisten voor een succesvolle uitvoering van het Groepswerk met jongeren. Aan de orde komen deskundigheid, materiële randvoorwaarden en co-begeleiding. In hoofdstuk 4 tot en met 7 belichten we de kennis over de toepassing van het Groepswerk met jongeren. In hoofdstuk 4

bespreken we de rol van het Groepswerk in de opvoeding van jongeren. De zes doelen waarvoor het Groepswerk kan worden ingezet, brengen we in hoofdstuk 5 in kaart. In hoofdstuk 6 zetten we uiteen wat kenmerkend is voor jongere zijn en identificeren we vier subdoelgroepen. In hoofdstuk 7 komt het methodisch handelen van de begeleider binnen het Groepswerk aan bod. De lezer krijgt inzicht in de fasen van het groepsproces, in de vaste stappen die begeleiders doorlopen in contact met groepen jongeren en in de methodische principes die de kern vormen van het handelen in contact met de jongeren en de groep. Tot slot beantwoorden we in hoofdstuk 8 de vraag wat er bekend is over de resultaten en maatschappelijke effecten van Groepswerk met jongeren in het domein van de vrije tijd.

Dit boek is gebaseerd op literatuuronderzoek naar Groepswerk in het jongerenwerk. Sinds zijn ontstaan eind negentiende eeuw werkt het jongerenwerk met groepen jongeren. In de dagelijkse beroepsuitoefening en in uitwisselingen met collega's zijn jongerenwerkers bezig met de vraag hoe zij groepen zodanig kunnen beïnvloeden dat ze een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de groep als geheel en van jongeren individueel (Metz, 2011b). Waar kennis over het werken met groepen jongeren in de vrije tijd binnen het jongerenwerk ontbreekt, hebben we gebruikgemaakt van inzichten vanuit groepswerk en groepsdynamica.

1 Wat is Groepswerk met jongeren?

In dit hoofdstuk beschrijven we de kern van Groepswerk met jongeren in het domein van de vrije tijd. We bespreken het Groepswerk als generieke methodiek, de definitie van Groepswerk en de kenmerken van Groepswerk (zoals de betekenis van de groep en de rol van begeleiders).

1.1 Generieke methodiek

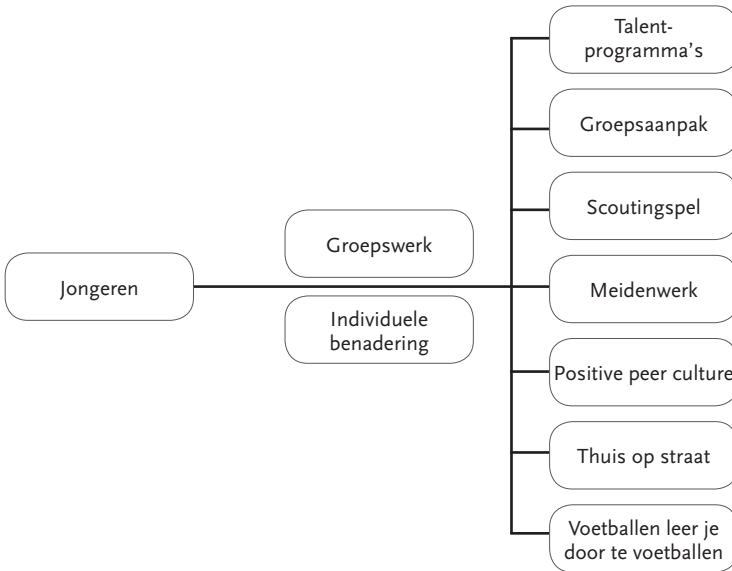
In dit boek positioneren wij Groepswerk als een *generieke methodiek* die gericht is op het begeleiden van jongeren in het domein van de vrije tijd. Dit omdat Groepswerk met jongeren weliswaar een systematische aanpak is die toewerkt naar vooropgestelde doelen en resultaten, maar specifieke doelen en een doelgroepbeschrijving ontbreken.

Kenmerkend voor een generieke methodiek is dat ze niet alleen verwijst naar een methode, maar evenzeer naar een mens- en maatschappijvisie, naar vooropgestelde doelen en mogelijk ook naar de resultaten. In de tweede plaats valt het op wat ontbreekt: de specifieke focus, doelgroep of de problematiek waarop de methodiek wil ingrijpen (Hermans, 2014). Wanneer wij kijken naar Groepswerk in de begeleiding van jongeren in het domein van de vrije tijd valt op dat het zich richt op een algemene doelgroep: jongeren. Ook is zichtbaar dat Groepswerk met jongeren ingezet wordt in antwoord op verschillende behoeften en problemen en dat het gebruikt wordt in diverse situaties: jongerenwerk, kunst- en cultuurcentra, commerciële vrijetijdsindustrie, verenigingsleven en burgerinitiatieven. Groepswerk met jongeren wordt bovendien vaak ingezet in combinatie met specifieke methoden en werkwijzen. Enkele voorbeelden zijn: talentprogramma's in jongerenwerk of cultuurhuizen, Groepsaanpak (de shortlist methodiek gehanteerd door politie en veel gemeenten), Scoutingspel (het spelprogramma van de scouting), Meidenwerk, Positive Peer Culture-interventies vanuit de jeugdzorg, Thuis Op Straat en Voetballen leer je door te voetballen (KNVB).

In de begeleiding van jongeren wordt overigens niet alleen in groepen gewerkt. Sinds vijftien jaar vindt in toenemende mate begeleiding van jongeren ook individueel plaats. Jongeren krijgen individuele aandacht, maatwerk en de mogelijkheid voor persoonlijke groei. Soms wordt een-op-een ingezet om de straatcultuur te doorbreken. Door individueel te werken, kunnen professionals en vrijwilligers beter aansluiten bij de specifieke behoeften en situaties van jongeren. Voor meer informatie over Individuele

Begeleiding van jongeren verwijzen we naar *Het mooie is dat je er niet alleen voor staat. Individuele begeleiding van jongeren* (Metz & Sonneveld, 2013).

In figuur 1.1 tonen we de positie van Groepswerk als generieke methodiek.

Figuur 1.1 Positionering Groepswerk als generieke methodiek in de begeleiding van jongeren

1.2 Definitie en kenmerken

De kern van Groepswerk als generieke methodiek is het werken met groepen jongeren. Groepswerk sluit aan bij de behoefte van jongeren om om te gaan met leeftijdsgenoten (Veenbaas e.a., 2011; Allen & Williams, 2012, p. 326) (we werken dit thema verder uit in hoofdstuk 6).

Via Groepswerk willen groepswerkers zo veel mogelijk de positieve functies van de groep laten gelden. Zo willen zij via Groepswerk een omgeving bieden waarin jongeren anderen ontmoeten, plezier maken, samenwerken, van elkaar leren, zich leren verhouden tot anderen, herkenning en erkenning vinden bij elkaar, nieuwe ervaringen opdoen en tot zelfinzicht en nieuw gedrag komen. De negatieve kanten van de groep, zoals pesten, machtsmisbruik en groepsdruk, willen de leiders zo veel mogelijk tegengaan (Remmerswaal, 2005; Brown, 1979).

Onder Groepswerk verstaan wij:

“

Een generieke methodiek die ingezet wordt om interacties en processen binnen een groep te beïnvloeden met de bedoeling bij te dragen aan de ontwikkeling van zowel de groep als geheel als van de individuele leden van de groep.

”

Hieronder lichten wij de definitie toe. Dat Groepswerk een generieke methodiek is in het werken met groepen jongeren impliceert dat groepswerk altijd een rol speelt als er contact is met groepen jongeren (zie ook paragraaf 2.1). Dat houdt in dat de uitvoering heel uiteenlopend kan zijn. De duur en periode van Groepswerk kan bijvoorbeeld variëren van een structurele wekelijkse groepsactiviteit tot een eenmalige, spontane bijeenkomst op straat waarbij een jongerenwerker een begeleidende rol heeft (Van Stegeren, 1967; Spierts, 1998).

Er is sprake van een groep in het Groepswerk als er minimaal drie personen betrokken zijn. Dit omdat er dan een zekere interactie tussen groepsleden kan optreden en er een autonoom groepsproces op gang kan komen (Van Stegeren, 1967). Kenmerkend met betrekking tot groepen jongeren in het domein van de vrije tijd is dat jongeren er zelf voor kiezen om daarin te participeren. Immers, er zijn geen wettelijke kaders of opvoeders die jongeren kunnen dwingen om te participeren (Metz, 2011b). Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld het onderwijs waarbinnen jongeren verplicht zijn om deel te nemen aan de groep. Door dit vrijwillige karakter kunnen groepen vrij gemakkelijk gedurende het groepsproces wisselen van samenstelling. Het is niet gegarandeerd dat de hele groep bij iedere bijeenkomst compleet is (Brown, 1979). Voor het overige verschilt de groeps grootte en groepssamenstelling. Net als voor duur en periode is dit afhankelijk van het doel en de doelgroep van het specifieke aanbod.

In de uitvoering van Groepswerk kan de rol van de groepswerkers omschreven worden als ‘interactionele duizendpoten’ (Harder e.a., 2006, in Boendermaker e.a., 2010). Deze naam is te danken aan de vele taken en rollen die begeleiders hebben in contacten met groepen jongeren. Groepen staan bol van interacties. Er is sprake van interactie tussen groepsleden, tussen individuen en groepswerker, tussen groepsleden en de groep als geheel, tussen de groep als geheel en de groepswerker en ook nog tussen groepswerkers onderling als er sprake is van co-begeleiding (Van Veen, 1991; Van Stegeren, 1967; Gumpert & Black, 2006). Niet alleen moeten groepswerkers zich staande houden in deze hoeveelheid interacties, maar ook wordt van hen verwacht dat ze voor de groep een

omgeving creëren waarin zowel de groep als geheel als de individuen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen (Coyle, 1948; Konopka, 1964). Dit vraagt van groepswerkers dat zij over de deskundigheid beschikken om de vele interacties te overzien in relatie tot de beoogde doelen, per situatie een juiste afweging kunnen maken en daar zodanig op kunnen reageren dat de groep dat accepteert. Ook voor de precieze rol van de groepswerker geldt dat die is afgestemd op het kader waarbinnen groepswork plaatsvindt (doel, doelgroep, mogelijkheden van de groep, fasen van groepsontwikkeling) (Konopka, 1964). De begeleiding van Groepswork wordt meestal uitgevoerd door een of twee groepswerkers.

De uiteindelijke inzet van het Groepswork is dat het bijdraagt aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van individuen en aan de ontwikkeling van de groep als geheel. De groep vormt enerzijds een leeromgeving voor individuele jongeren. In de groep kunnen individuele jongeren zichzelf ontdekken, zichzelf uiten, gedrag oefenen en onderzoeken wat de impact daarvan is op anderen. Sociale interactie in een groep maakt het mogelijk om houdingen, gedragingen en gevoelens te veranderen. Jongeren wisselen ervaringen, standpunten en ideeën uit en ze beïnvloeden, stimuleren en corrigeren elkaar. De competenties die jongeren in de groep ontwikkelen, kunnen ze bovendien ook inzetten in andere omgevingen (werk, school) (Brown, 1979; Bolt & Van der Wekke 2012; Schwartz, 1971, in Wohl, 2000). Anderzijds is het de inzet van Groepswork om de positieve kanten van groepen optimaal te benutten en te stimuleren, waardoor de groep zich als geheel ontwikkelt (Douglas, 1976; Brown, 1979; Van Veen, 1991; Remmerswaal, 2005; Spierts, 2014a; Malekoff, 2007; Mullender & Ward, 1991). Jongeren gaan samen op onderzoek uit en leren sociale en praktische vaardigheden via het realiseren van gemeenschappelijke groepsdoelen (Johnson & Johnson, 2006). Tevens is Groepswork een plek waar jongeren via een interactief proces (met behulp van inspirerende volwassenen) zelf vorm en betekenis leren geven aan de wereld om hen heen. Groepswork draagt op deze manier bij aan de ontwikkeling van een rijk en groter wordende democratische cultuur (Coyle, 1948; Konopka, 1964; Berding, in De Winter, 2000).

“

Group work provides a context in which individuals help each other; it is a method of helping groups as well as helping individuals; and it can enable individuals and groups to influence and change personal, group, organizational and community problems' (Brown, 1979, p. 6).

”

2 Ontstaansgeschiedenis

Sinds zijn ontstaan eind negentiende eeuw werkt het jongerenwerk met groepen jongeren. In de dagelijkse beroepsuitoefening en in uitwisselingen met collega's zijn jongerenwerkers bezig met de vraag hoe zij groepen zodanig kunnen beïnvloeden dat de groep een positieve bijdrage levert aan de ontwikkeling van de groep als geheel en van jongeren individueel (Metz, 2011b). In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Groepswerk met jongeren in het domein van de vrije tijd zich als een generieke methodiek binnen het jongerenwerk heeft ontwikkeld. Aan de orde komen aansluiting bij de behoeften en de leefwereld van jongeren, professionalisering, expliciete aandacht voor het fenomeen groep en beïnvloeding van groepen, opvattingen over de wijze van begeleiding van (groepen) jongeren en de specifieke kenmerken van jongerengroepen.

2.1 Groepsgericht activiteiten aanbod

Maatschappelijke ontwikkelingen aan het einde van de negentiende eeuw vormen een vruchtbare bodem voor het ontstaan van het jongerenwerk. De nieuwe arbeidsverhoudingen, gezinssituaties en leefomstandigheden zorgen ervoor dat de traditionele opvoedingsinstituties niet meer aansluiten bij de omstandigheden waarin jongeren opgroeien. De populariteit van jeugdbewegingen onder middenklassenjongeren en de arbeidersstrijd onder jongeren uit de lagere sociaaleconomische klassen hebben tot gevolg dat de levensbeschouwelijke zuilen bang zijn het contact met de jeugd te verliezen. Onafhankelijk van elkaar ontwikkelen ze elk een aanbod voor de vrije tijd dat als inzet heeft het jongeren mogelijk te maken om volwassen te worden binnen de eigen gemeenschap (Metz, 2011b).

Ondanks de verschillen in de zuilen, is gemeenschappelijk dat het aanbod volledig groepsgericht is met veel ruimte voor ontmoeting en ontspanning (Van Stegeren, 1967; Metz, 2011b). Het is vooral gericht op ontmoeting tussen verschillende bevolkingsgroepen, met het uiteindelijke doel de lagere klassen deelgenoot te maken van de cultuur van de burgerij (Bijlsma & Janssen, 2008, p. 85). Tot de doelgroep van het jongerenwerk behoren alle jongeren, maar er is bijzondere aandacht voor de jongeren uit de lagere sociaaleconomische klassen. Deze laatste groep wordt gezien als veroorzaker van overlast omdat deze jongeren buiten school- en werktijden op straat zijn. De activiteiten die er zijn,

zijn ontleend aan de jeugdbeweging: voetbal, lezen, dammen, volksdansen, zingen en wandelen (Metz, 2011b).

Het jongerenwerk is in eerste instantie beperkt succesvol omdat de zuilen met hun aanbod de doelgroep slechts beperkt weten te bereiken. Het wordt grotendeels uitgevoerd onder leiding van beroepskrachten opgeleid aan de school voor maatschappelijk werk, ondersteund door volwassen vrijwilligers (Metz, 2011b; Bijlsma & Janssen, 2008; Konopka, 1964). Van een uitgekristalliseerde methodiek is geen sprake. Wel zijn er aanwijzingen hoe er methodisch gewerkt kan worden (Spierts, 2014b).

“

Men hield de jeugdigen en vrijwilligers voor dat zij er alert op moesten zijn de Bijbel niet aan de clubhuisjeugd op te dringen en oog te hebben voor de heilzame werking van het 'verborgen' gesprek, dat in allerlei groepsactiviteiten – van handarbeid tot sport – kon plaatsvinden (Poel in Spierts, 2014b, p. 92).

”

Het aanbod sluit niet aan bij de interesses van jongeren uit de lagere sociaaleconomische klassen. Ook blijken een gebrek aan jongerenparticipatie (zeggenschap) en een teveel aan discipline redenen te zijn dat jongeren hun heil elders zoeken. Als het wel lukt om de doelgroep te bereiken, zijn er problemen met beheersbaarheid: de groepswerkers kunnen de jongeren niet aan (Metz, 2011b). De groepswerkers vinden in die tijd bovendien onvoldoende steun bij de opleiding: de theorie sluit onvoldoende aan bij wat de praktijk van het werken met jongeren van hen vraagt (Nijenhuis, 1987).

2.2 Opkomst en ondergang van Groepswerk

Na de Tweede Wereldoorlog is bij de overheid en onder de hogere en middenklasse de verontrusting over de zedeloosheid en baldadigheid van de jeugd groot:

“

Jongeren komen terecht in leefsituaties die worden gekenmerkt door industriële productiewerkzaamheden in plaats van ambachtelijke en agrarische arbeid, door snel uitbreidende woonkernen in plaats van oude dorpsgemeenschappen en door de mogelijkheid deel te nemen aan de vermaaksindustrie in plaats van veelal kerkelijke jeugdverenigingen (Du Bois-Reymond & Meijers, 1987b, p. 13).

”

Bezorgdheid om het welbevinden van jongeren zet het jongerenwerk hoog op de maatschappelijke en politieke prioriteitenlijst. De economische groei en de Marshallhulp² maken investeringen in het jongerenwerk financieel mogelijk. De gelden voor jeugdvorming verviervoudigen nagenoeg van 5 miljoen in 1952 tot 18 miljoen in 1963 (De Haan & Duyvendak, 2002).

In de uitvoering heeft het jongerenwerk het moeilijk. Net als aan het begin van de negentiende eeuw weet het jongerenwerk met haar aanbod groepen jongeren nauwelijks te bereiken. Wisselingen in de leiding, groeiende concurrentie in de vrijetijdsbesteding en het ontbreken van passende methodieken zijn daar debet aan (Poel 1997; Metz, 2011b; Spierts 2014b). Het grootste deel van de beroepskrachten is tussen de nul en vijf jaar actief in het jongerenwerk en twee derde van de vrijwilligers heeft maximaal drie jaar ervaring in het werken met jongeren. Redenen zijn: het slechte imago, onregelmatige werktijden en de noodzakelijke, specifieke vaardigheden waar lang niet iedereen over beschikt (Nijenhuis 1987). Door stijgende inkomens kunnen jongeren gebruikmaken van het wel aantrekkelijk ogende vrijetijdsaanbod van de opkomende consumptie-industrie (Hazekamp & Van der Zande 1992; Tillekens, 1990).

De introductie van het Groepswerk in Nederland wordt aanvankelijk als methodiek door het jongerenwerk omarmd. De verwachting is dat Groepswerk een antwoord is op de behoefte aan profilering en professionalisering van het jongerenwerk. Immers, wisselingen in de leiding en het ontbreken van passende methodieken worden op dat moment gezien als belangrijke oorzaken voor het niet bereiken van zijn doelgroep: jongeren.

“

Zij die het groepswerk als methode hanteren kunnen in toenemende mate professionele werkers genoemd worden (Nijkerk & Van Praag, 1970, in Spierts, 2014a).

”

2 De zogenoemde ‘wederopbouwgeden’, een financiële investering van de VS in Nederland met als doel de wederopbouw van Nederland.

Verenigde Staten als grondlegger van social group work

In de jaren dertig komt in de Verenigde Staten Social group work op binnen *social settlements, recreation centers en playgrounds* (Bijlsma & Janssen, 2008, pp. 84-87). In de Verenigde Staten brengen jeugdorganisaties, samen met de volkshuizen, groepswork het eerst tot ontwikkeling. De gedachte is dat jongeren door groepservaring mogelijkheden krijgen aangereikt om te groeien en verantwoorde-lijke burgers te worden (Konopka, 1964, p. 290).

In het Amerikaanse Social group work draait alles om burger-schapsvorming en dan vooral in de betekenis van *a way of life*. Inspiratiebron vormt het filosofisch en pedagogisch denken van John Dewey (1859-1952). Voor Dewey is democratie meer dan alleen een politiek systeem, het is de basis van het samenleven van groe-pen mensen: binnen een gemeenschap moeten individuen bereid zijn alle krachten voor elkaar in te zetten (Bijlsma & Janssen, 2008, pp. 84-87). De ontwikkeling van de mens – gericht op zijn persoon-lijke mogelijkheden, verbetering van zijn vermogen om relaties aan te gaan en maatschappelijk te functioneren – worden de doelen van het social group work (Konopka, 1964).

Social group work gaat vooral over wat er gebeurt met een groep en de individuen daarbinnen door de invloed van de groepswerker. Van de groepswerker mag verwacht worden dat hij zicht heeft op de psy-chologie van de groep en een aanvankelijk losse groep individuen tot een samenhangende groep weet te smeden. De groepswerker moet activiteiten kunnen sturen, hij moet kunnen spelen, uitleggen, groepszang leiden, toneelspelen, coachen en (hand)vaardigheden uitleggen en voordoen. Belangrijk is dat hij alleen maar de club mag organiseren en de groep stimuleren iets te doen. Uiteindelijk leidt de groep zichzelf. De taak van de groepswerker is dus uitsluitend voor-waardenscheppend. Door de deelnemers te stimuleren mee te doen in groepen die zichzelf sturen, wordt de basis gelegd voor verant-woordelijk burgerschap (Bijlsma & Jansen, 2008, p. 86; Konopka, 1964).

De Amerikaanse hoogleraar Gisela Konopka (1910-2003) is een groot pleitbezorgster van deze manier van werken. Haar boek *Social Group Work* telt in Nederland onder de titel *Groepswork in de peri-ode 1964-1974 zes drukken* (Bijlsma & Janssen, 2008).en, 2008).